

ROLUL SCOPULUI ÎN PROCESUL DE STABILIRE A GRADULUI PREJUDICIABIL AL FAPTEI

Sergiu BRÎNZĂ

Catedra Drept Penal și Criminologie

Punishment is one of the most important concepts of the criminal law that is why the researches regarding its stipulation in different legislations are always necessary and significant. There are many criminal codes that do not provide the notion and the purpose of the punishment. In fact the penal legislation establishes just the system of punishment. This system contains different categories of punishment, depending on the state policy, state location and, why not, religion of the population. This article makes a deep analysis of the punishment concept in comparative criminal law and represents a detailed study on the criminal legislations of different countries and systems of law.

În conformitate cu art.15 CP RM, gradul prejudiciabil al infracțiunii se determină conform semnelor ce caracterizează elementele infracțiunii: obiectul, latura obiectivă, subiectul și latura subiectivă.

Unul dintre semnele ce caracterizează latura subiectivă a infracțiunii este scopul infracțiunii. De stabilirea corectă a scopului infracțiunii depinde aplicarea legală și întemeiată a răspunderii penale. În literatura de specialitate, prin „scopul infracțiunii” se înțelege finalitatea urmărită prin săvârșirea faptei ce constituie elementul material al infracțiunii, obiectivul propus și reprezentat de făptuitor ca rezultat al acțiunii sau inacțiunii sale [1]. Scopului infracțiunii îi sunt speciale următoarele funcții: 1) imprimă faptei relevanță penală și ajută la delimitarea infracțiunilor de faptele nepenale (de exemplu, pseudoactivitatea de întreprinzător (art.242 CP RM) este susceptibilă de răspundere penală numai dacă este urmărit scopul acoperirii genurilor activității de întreprinzător ilicite); 2) ajută la disocierea unei infracțiuni de alta (de exemplu, circulația ilegală a substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor lor fără scop de înstrăinare se califică conform art.217 CP RM; circulația ilegală a substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor lor în scop de înstrăinare se califică potrivit art.217¹ CP RM); 3) includerea scopului infracțiunii în dispoziția normei de incriminare poate determina agravarea răspunderii penale (de exemplu, răspunderea pentru omorul intenționat se agravează dacă scopul urmărit constă în ascunderea altei infracțiuni sau înlesnirea săvârșirii ei, ori în prelevarea și/sau utilizarea ori comercializarea organelor sau țesuturilor victimei).

În procesul de calificare a infracțiunii, cunoașterea mecanismului de formare a scopului este o sarcină complexă, dar și deosebit de importantă pentru stabilirea adevărului obiectiv în procesul penal. Procesul motivațional de formare a scopului este determinat de condițiile și circumstanțele în care se constituie personalitatea infractorului. În acest plan, A.N. Leontiev menționează: „Formarea personalității presupune formarea continuă a unor scopuri și, implicit, dezvoltarea acțiunilor subiectului” [2]. Formarea scopului, condiționată de activitatea subiectului infracțiunii, este reflectată în comportamentul infracțional în ambianța de săvârșire a infracțiunii. La rândul său, comportamentul infracțional, ca rezultat al activității subiectului infracțiunii, reprezintă mijlocul de determinare a scopului, exprimând orientarea personalității infractorului.

Caracterul activ al comportamentului infracțional este reflectat în orientarea precisă a acțiunilor (inacțiunilor), determinând mecanismul de săvârșire a infracțiunii prin atitudinea subiectivă față de evenimentul infracțiunii, precum și față de condițiile și circumstanțele interacțiunii interpersonale în situația concretă. Orientarea precisă a acțiunilor (inacțiunilor) infractorului este transpusă în procedeele aplicate de acesta, exprimând calitățile și particularitățile individuale ale infractorului. În alți termeni, mecanismul activității infracționale este condiționat de condițiile și circumstanțele de constituire a scopului, care sunt influențate de interacțiunea personalității infractorului cu mediul social.

Caracterizând condițiile și circumstanțele de formare a scopului, B.F. Lomov menționează că scopul nu are o origine extrinsecă; totodată, scopul nu este un rezultat al dezvoltării spontane a individului; în procesul de constituire a scopului este luată în calcul, inevitabil, experiența acumulată de civilizația umană, experiența asimilată de către individ în procesul instruirii și educării [3]. Activitatea infracțională este unul dintre tipurile activității practice. Deci, ea reflectă condițiile și circumstanțele de formare a subiectului infracțiunii ca personalitate, relevându-se în activismul conduitei, determinată de necesitatea de autoafirmare, exprimând orien-

tarea antisocială și caracterizând experiența acumulată în procesul interacțiunii personalității infractorului cu mediul social. Așadar, activitatea infracțională, ca rezultat al activității precedente a subiectului, se exprimă în aplicarea experienței socialmente utile pentru atingerea unor scopuri socialmente periculoase.

N.F. Naumova consemnează că, în rezultatul dominării constante a anumitor motive, se cristalizează treptat o anumită orientare a individului (poziția interioară, a cărei natură este emoțională) [4]. Într-adevăr, orientarea personalității infractorului este rezultatul formării și dezvoltării sferei motivaționale. Conținutul motivului infracțiunii reprezintă ceea pentru ce se atinge scopul. Despre motiv se poate vorbi numai atunci când s-au format sau sunt în proces de formare scopul, mijloacele, obiectul infracțiunii. În aceste condiții, motivul apare ca element liant între necesitatea, năzuința, sentimentul uman și acțiunile (inacțiunile) săvârșite. Cu alte cuvinte, condițiile și circumstanțele, în care este atins scopul, sunt condiționate de motivul infracțiunii, care este reflectat de comportamentul infracțional în mecanismul activității infracționale. Comportamentul infracțional se manifestă în mecanismul activității infracționale datorită procesului motivațional de constituire a motivului și scopului. Scopul, ca și motivul, reprezintă formațiunile psihologice care sunt cel mai strâns legate una de alta. În același timp, motivul și scopul nu sunt concepte echivalente, deoarece caracterizează diferite fațete ale conduitei infracționale.

Alături de motiv, scopul este considerat un factor important în cadrul proceselor psihice care însoțesc conduita infracțională. Ambele aceste semne ale laturii subiective își au rolul lor în cursul acestor procese, fiind considerate categorii distincte. Diferența dintre motiv și scop este marcată în mod tranșant de majoritatea autorilor. Astfel, de exemplu, se precizează: „Scopul nu se confundă cu motivul, deoarece el aparține momentului finalizării actului, pe când motivul este legat de momentul adoptării hotărârii” [5]. La rândul său, A.I. Rarog menționează: „Departea de ideea de a minimaliza legătura strânsă dintre motiv și scop, trebuie totuși de accentuat că ele reprezintă fenomene psihice de sine stătătoare. În funcție de gradul de conștientizare a imboldurilor, care devin declanșatoarele conduitei, pot fi deosebite motivul–pasiune, motivul–năzuință și motivul–scop. Doar în ultimul caz poate avea loc coincidența parțială a motivului și scopului” [6]. În context, prezintă interes punctul de vedere exprimat de V.Cioclei: „... includerea scopului în interiorul noțiunii de motiv reprezintă o soluție de compromis, capabilă să răspundă ambelor categorii de exigențe: motivul, factorul afectiv generator al actului, ar conține o latură rațională – motivul depărtat sau scopul – prin care infractorul ar manifesta liberul său arbitru” [7].

Distincția clară între motiv și scop nu presupune o separație rigidă în planul realității psihice care însoțește declanșarea și realizarea acțiunii (inacțiunii) infracționale. În contextul unei clarificări de concept, analiza atentă a scopului permite sesizarea complexității atitudinii psihice a infractorului. Astfel, scopul poate fi imediat sau îndepărtat. El poate fi generat de un motiv sau, dimpotrivă, poate să declanșeze un motiv. Interferența acestor factori psihici poate să prezinte o configurație tipică (motiv-scop-infracțiune) sau atipică (scop-motiv-infracțiune), iar ponderea lor în pregătirea, declanșarea și finalizarea acțiunii (infracțiunii) infracționale diferă de la un caz la altul.

Motivul răspunde la întrebarea: „De ce persoana săvârșește o acțiune (inacțiune)”? Totodată, scopul răspunde la o altă întrebare: „Pentru ce persoana săvârșește o acțiune (inacțiune)”? Sistemul motivațional de reglare a comportamentului infractorului este determinat de formarea scopului și motivului, care, la rândul lor, sunt determinate de condițiile și circumstanțele de formare a subiectului activității infracționale ca personalitate. Motivul infracțiunii, determinat de motivul conduitei, descoperă fundamentul utilitar al personalității infractorului și constituie acel factor care joacă rolul de regulator în mecanismul de activitate infracțională. În același timp, scopul determină dezvoltarea acțiunii (inacțiunii), orientând subiectul într-o anumită direcție. Prin aceasta, scopul contribuie la realizarea mecanismului „cauză-scop”, caracterizând condiționarea cauzală a activității infracționale. În context, are dreptate S.L. Rubinștein când afirmă: „Caracterul unitar al unei activități se manifestă prin unitatea scopurilor urmărite de această activitate, precum și a motivelor care o ghidează. Motivele și scopurile unei activități, spre deosebire de motivele și scopurile unor acțiuni aparte, poartă un caracter generalizat și integrat, exprimând orientarea generală a personalității, care, în procesul activității, nu doar se manifestă, dar și se formează. Parcursul activității umane este condiționat, în mod primordial, de logica obiectivă a sarcinilor, în a căror rezolvare se include individul” [8]. Activitatea infracțională, determinată de mecanismele sociopsihologice, reflectate în motivul conduitei, se manifestă în temelia formatoare de scopuri a personalității infractorului. În acest mod, activitatea infracțională caracterizează una dintre laturile esențiale ale motivării conduitei: orientarea personalității infractorului.

Orientarea subiectivă în mecanismul activității infracționale este reflectat prin intermediul mecanismului cauzal al acțiunilor (inacțiunilor) care sunt condiționate de motivul și scopul săvârșirii și tănuirii infracțiunii, precum și ale opunerii de rezistență împotriva celor care încearcă să rețină infractorul. Formarea motivului și a scopului activității infracționale este influențată de mecanismul cauzal al acțiunilor (inacțiunilor) comise. Iar acest mecanism este influențat de orientarea personalității infractorului. Această orientare, ca sistem de motive dominante, reflectând trăsăturile constante ale personalității infractorului, se manifestă prin tendința pe care o comportă acțiunea (inacțiunea) reglată de scop.

Anume în orientarea personalității infractorului își găsesc reflectarea tendințele dominante și motivele pe care și le trasează infractorul. Se au în vedere scopurile de viață, care își pun amprenta pe activitatea cotidiană. În acest sens, B.F. Lomov menționează: „Scopurile de viață evoluează ca integrator general al tuturor scopurilor particulare, legate de acțiuni (inacțiuni) aparte. Realizarea fiecăruia din scopurile particulare reprezintă și realizarea parțială (dar și dezvoltarea) scopurilor de viață” [9].

Formarea scopului, fiind legată de temelia formatoare de scopuri a personalității infractorului, reprezintă un proces dinamic. Acesta este condiționat de realizarea unor sarcini concrete, sub influența unor factori de natură obiectivă și subiectivă ai unei situații concrete. Descoperind trăsăturile caracterizante ale personalității infractorului, procesul de formare a scopului determină mecanismul cauzal al activității infracționale prin reflectarea motivului în ambianța de săvârșire a infracțiunii. Acest mecanism descoperă, la rândul său, sistemul de relații care s-a constituit în conjunctura de interacțiune interpersonală, relații de tipul „subiect-obiect” și „obiect-obiect”.

În această ordine de idei, N.I. Trubnikov observă, cu drept cuvânt, că sistemul de relații poate fi prezentat ca relația dintre scop și mijloacele de atingere a acestuia, ca relația dintre mijloacele de atingere a scopului și mijloacele de determinare a scopului, precum și ca relația dintre mijloacele de atingere a scopului și rezultatul activității de scop [10]. Privind formarea scopului ca pe un proces dinamic care se desfășoară în timp și spațiu, pe calea constituirii și dezvoltării relațiilor de constituire a scopului, de atingere a scopului și de determinare a scopului, considerăm justă utilizarea mecanismelor, descrise de N.I. Trubnikov, în descoperirea naturii relațiilor interpersonale care se dezvoltă în legătură cu săvârșirea unei infracțiuni. Stabilirea relațiilor dominante în procesul de interacțiune a subiecților faptei infracționale este determinată de stabilirea scopului care direcționează într-un anumit mod activitatea subiectului infracțiunii. Stabilirea scopului este condiționată de cunoașterea comportamentului infractorului până la comiterea infracțiunii. Pentru acesta, este studiat modul de viață a infractorului și, în special, formele constante de interacțiune a personalității infractorului cu mediul. Scopul, urmărit de infractor, se formează în rezultatul evoluției subiectului activității infracționale ca personalitate, caracterizând atitudinea acestuia față de evenimentul infracțiunii și urmările acesteia. Atitudinea respectivă, caracterizând tendințele subiectului activității infracționale, determină mecanismul activității infracționale prin mijloacele de determinare și atingere a scopului, exprimându-se în conduita infracțională manifestată în ambianța de săvârșire a infracțiunii. Astfel, conduita infracțională este o conduită direcționată de scop, reprezentând un parcurs de la scopul infracțional către rezultatul infracțional. Ca mijloc de determinare a scopului, conduita infracțională constituie procesul de exprimare a scopului, caracterizând orientarea subiectului activității infracționale. Ca mijloc de exprimare a scopului în rezultat, conduită infracțională reprezintă procedeul de realizare a scopului în mecanismul activității infracționale, prin aceasta contribuind la stabilirea atitudinii subiective față de rezultatul infracțional.

Atitudinea dată apare, în mecanismul activității infracționale, în calitate de „scop realizat” (în cazul infracțiunilor cu intenție directă). În alte ipoteze, atitudinea subiectivă față de rezultatul infracțional apare în calitate de „realizare parțială a scopului” (în cazul tentativei de infracțiune, când scopul nu se realizează integral din cauze independente de voința infractorului). În fine, în alte ipoteze, atitudinea nominalizată apare în calitate de „suprarealizare a scopului” (de exemplu, în cazul faptei prevăzute la alin.(4) art.151 CP RM, ca urmare a vătămării intenționate grave, se produce decesul victimei din imprudență, deși această urmare derivată nu făcea parte din scopul infractorului).

În contextul analizat, trebuie de menționat că unii autori privesc scopul ca parte componentă a intenției infracționale. Astfel, după R.I. Miheev, scopul este elementul intenției directe [11]. Eroarea acestui autor constă în faptul că el identifică rezultatul dorit de infractor cu urmarea prejudiciabilă care face parte din latura obiectivă a infracțiunii. Dar scopul nu coincide niciodată cu urmarea prejudiciabilă, fiind îndepărtată temporal de aceasta. Calificarea infracțiunii este determinată de formarea scopului, nu de realizarea acestuia. Tocmai de aceea, datorită prezenței unui scop special, fapta obține relevanță penală sau, în alte cazuri, implică agravarea răspunderii penale.

Deși scopul nu se identifică cu intenția, între cei doi factori psihologici există o interdependență organică. Prezența scopului special în latura subiectivă a unei infracțiuni concrete mărturisește despre orientarea precisă a conduitei infracționale, care în această ipoteză apare nu ca scop în sine, dar ca mijloc de atingere a acelui rezultat pe care îl reprezintă scopul. Acest rezultat, ca și fapta însăși și urmarea prejudiciabilă, privity ca mijloace de atingere a scopului trasat, sunt dorite de către infractor. Datorită acestui fapt, este corect a afirma că scopul special al infracțiunii este compatibil numai cu intenția directă. Nici infracțiunile săvârșite cu intenție indirectă, nici, cu atât mai puțin, infracțiunile imprudente nu pot include în componența lor un scop special.

Cât privește chestiunea „realizării parțiale a scopului”, remarcăm aspectele de certă aplicabilitate practică ale interdependenței dintre scopul infracțiunii și obiectul infracțiunii. Altfel, este deosebit de dificilă determinarea structurii și conținutului obiectului juridic special în cazul infracțiunilor complexe. În asemenea cazuri, nu ar fi rațional să calificăm cele săvârșite în funcție de reprezentările subiective ale infractorului despre raportul (subordonarea) dintre obiectul juridic principal al infracțiunii și obiectul juridic secundar al infracțiunii. Se impune o altă abordare: în cazul pluralității de obiecte ale apărării penale, sarcina instanței de judecată va fi doar de a stabili că făptuitorul, prin acțiunile (inacțiunile) sale, a vătămat efectiv sau potențial obiectul infracțiunii. Iar concluzia despre obiectele confruntate: care din ele este principal și care – secundar, trebuie formulată după examinarea scopului infracțiunii, indicat în componența acesteia.

În genere, scopul infracțiunii trebuie indicat în textul dispoziției incriminatoare doar atunci când el denotă o comprehensiune specifică, diferită de cea a vinovăției. În principiu, scopul infracțiunii trebuie să „obțină drepturile” de parte componentă a componenței de infracțiune în următoarele situații:

- 1) în cazul existenței unui singur obiect de apărare penală, dacă legiuitorul va considera de cuviință să determine momentul consumativ al faptei infracționale înainte de producerea efectivă a atingerii obiectului respectiv (de exemplu, în cazul pungășiei (art.192 CP RM));
- 2) în cazul existenței câtorva obiecte de apărare penală (principal și secundar), dacă legiuitorul va considera de cuviință să pună în legătură momentul consumativ al infracțiunii cu cauzarea atingerii obiectului principal al infracțiunii; aici termenul „scop” mai desemnează și orientarea faptei infracționale împotriva obiectului secundar al infracțiunii (de exemplu, în cazul răpirii mijlocului de transport (art.273 CP RM));
- 3) în aceeași ipoteză, dacă legiuitorul recunoaște, ca moment consumativ al infracțiunii, momentul de atingere a obiectului secundar al infracțiunii; în acest caz, scopul servește pentru indicarea obiectului principal al infracțiunii (de exemplu, în cazul tâlhăriei (art.188 CP RM)).

După această digresiune absolut necesară, consemnăm că procesul de realizare a scopului, reflectat în rezultatul conduitei infracționale, este condiționat de *modus operandis* ales de către infractor, condiționat, la rândul său, de determinanta de personalitate a infractorului și de dominanta situațională a procesului motivațional. Dominanta de personalitate a infractorului este determinată de motivul conduitei. În același timp, dominanta situațională este reflectată de mecanismul causal în acțiunile (inacțiunile) săvârșite. Or, fiecare acțiune (inacțiune) este determinată de o cauză care este condiționată de sarcinile ce apar într-o situație reală de interacțiune interpersonală. Procesul de realizare a activității infracționale, regulat și direcționat de temelia utilitară a personalității infractorului, este oglindit, în situația concretă, prin procedeul de realizare a scopului.

Mecanismul de formare a scopului este condiționat de dominanta situațională. Acest mecanism determină procesul dinamic de trasare și evoluare a sarcinilor în calea spre atingerea scopului, fiind condiționat de factorii de sorginte obiectivă și subiectivă ai situației respective, precum și de facultățile subiective ale personalității infractorului. În alți termeni, în mecanismul de formare a scopului se focalizează aspectele reflectate în sarcinile determinate de factorii de sorginte obiectivă și subiectivă ai situației. Are dreptate B.F. Lomov atunci când susține că „atingerea scopului urmărit nu este un act *uno actu*, ci un proces de durată. Scopul evoluează sub forma unui sistem de sarcini particulare, fiecare din acestea fiind îndeplinite pe calea executării acțiunii (inacțiunii) aparte” [12]. Adică, procesul de atingere a scopului se desfășoară datorită tranșării sarcinilor care apar pe parcursul îndeplinirii activității infracționale. Așadar, sarcina reprezintă mijlocul de realizare a scopului și procedeul de atingere a scopului, îndeplinind nu doar o funcție regulatorie, dar și o funcție de motivare. Semnificația decisivă a sarcinilor și scopului are un impact asupra motivului, din moment ce în sarcină se relevă pregnanța motivului, adică forța generatoare care activează personalitatea într-o anume direcție într-o conjunctură concretă.

În legătură cu aceasta, agreăm opinia lui V.A. Iakușin, potrivit căreia „scopul, trasat de individ, nu doar direcționează activitatea acestuia, dar, în frecvente cazuri, apare și ca sursă a activismului acestui individ; în

asemenea cazuri, scopul poate servi ca factor generator, ca și cum suprapunându-se motivului, îndeplinind funcțiile acestuia. Totuși, chiar în astfel de situații, scopul nu substituie motivul. El doar consolidează motivul. Îi conferă mai mult dinamism. Iar dacă motivul determină spre săvârșirea acțiunii (inacțiunii), atunci scopul determină variantele acțiunii (inacțiunii), cu ajutorul cărora poate fi satisfăcută necesitatea care a apărut” [13]. Altfel spus, variantele acțiunii (inacțiunii) sunt condiționate de formarea scopului.

D.P. Kotov afirmă: „Raportul scopului față de mijloacele de realizare a acestuia este cel mai important indicator al potențialului de realizare a acestui scop” [14]. În adevăr, mecanismul causal al acțiunilor (inacțiunilor) este condiționat de soluționarea unor sarcini particulare care sunt mijloace de realizare a scopului. Iar realizarea scopului se face prin intermediul acțiunilor (inacțiunilor) ce caracterizează orientarea infractorului. Constituind mijlocul de realizare a scopului, sarcina este reflectată într-o situație concretă datorită forței generatoare a acțiunii (inacțiunii) concrete, precum și datorită procedurii de atingere a scopului. În acest sens, A.N. Leontiev menționează că „acțiunile (inacțiunile), care alcătuiesc o activitate, sunt generate de motive, dar sunt îndreptate spre atingerea unui scop” [15]. Cu alte cuvinte, formarea scopului, în mecanismul activității infracționale, este reflectat în mijloacele de atingere a scopului prin intermediul trasării și soluționării sarcinilor. Factorii situaționali de formare a sarcinii sunt condiționați de condițiile și circumstanțele situației concrete, caracterizând manifestările comportamentale ale subiectului infracțiunii, descoperind caracterul acțiunii (inacțiunii) concrete în mecanismul activității infracționale.

Într-o sarcină sunt oglindite procesul de abordare a unei probleme, căile și mijloacele de soluționare a problemei date, precum și de depășire a impedimentelor din calea de atingere a scopului. La abordarea problemei, în procesul de soluționare a problemei sunt reflectate condițiile și circumstanțele sarcinii particulare, în care sunt concentrate componentele situaționale și individualizate, alcătuind în ansamblu personalitatea infractorului care se confruntă cu o problemă concretă. Condițiile și circumstanțele sarcinii particulare sunt determinate de facultățile subiective ale subiectului activității infracționale. Evaluarea de către subiect a acestor facultăți este făcută până la, în momentul și după săvârșirea infracțiunii, prin alegerea timpului, locului, instrumentelor infracțiunii, prin profitarea de condițiile climatice și naturale, condițiile cu caracter tehnogen etc. Or, în abordarea problemei de către subiectul activității infracționale se reflectă particularitățile individuale de construire a unor modele factologice, în care își găsesc expresia condițiile de viață ale infractorului. În acest fel, temelia de autoorganizare a conduitei infractorului se reflectă în ambianța de săvârșire a infracțiunii concrete.

Referințe:

1. Bulai C. Manual de drept penal. Partea Generală. - București: ALL Beck, 1997, p.193.
2. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. - Москва, 1977, с.304.
3. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. - Москва, 1984, с.444.
4. Наумова Н.Ф. Социологические и психологические аспекты целенаправленного поведения. - Москва, 1988, с.200.
5. Antoniu G. Vinovăția penală. - București: Editura Academiei Române, 1995, p.189.
6. Рагог А.И. Квалификация преступлений по субъективным признакам. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003, с.149.
7. Cioclei V. Mobilul în conduita criminală. - București: ALL Beck, 1999, p.257.
8. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. - Санкт-Петербург, 1999, с.712.
9. Ломов Б.Ф. Op.cit., p.332.
10. Трубников Н.И. Отношение средства, цели и результата деятельности человека // Вопросы философии. - 1964. - № 6. - С.59-68.
11. Российское уголовное право. Курс лекций. Том I / Под ред. А.И. Коробеева. - Владивосток, 2000, с.385.
12. Ломов Б.Ф. Op. cit., p.219.
13. Якушин В.А. Значение мотива и цели для субъективного вменения // Вестник Московского университета. Серия «Право». - 1995. - №6. - С.48-55.
14. Котов Д.П. Мотивы преступлений и их доказывание. - Воронеж: Воронежский университет, 1975, с.152.
15. Леонов А.Н. Op. cit., p.104.

Prezentat la 20.03.2007